

GEMEENTE DRUTEN GEMEENTE WEST MAAS EN WAAL

- Afferden
- Alphen
- Altforst
- Appeltern
- Beneden-Leeuwen
- Boven-Leeuwen
- Deest
- Dreumel
- Druten
- Horssen
- Maasbommel
- Puiflijk
- Wamel

**VRIENDEN
LOTERIJ**

**OPEN
MONUMENTEN
DAG**

10 EN 11 SEPTEMBER 2022

Gemeente Druten

Nr. Monument	adres	postcode	plaats	
1	De Oude Toren	Koningsweg 17	6655 AA	Puiflijk
2	't Behouden Huys	Molenweg 3	6631 KH	Horssen
3	Korenmolen De Drie Waaien	Kerkdam 1M	6654 KB	Afferden
4	Boerderij De Oude Dries	Kweldam 38	6653 CC	Deest
5	Boeddhistische tempel	Koningstraat 45	6654 AA	Afferden
6	Oude Toren Afferden	Kerkweg 30	6654 AS	Afferden
7	R.K. Ewaldenkerk	Hogestraat 2	6651 BK	Druten

Gemeente West Maas en Waal

Nr. Monument	adres	postcode	plaats	
8	Protestantse kerk	Waalbandijk 19	6657 KB	Boven-Leeuwen
9	Watersnoodmonument	Waalbandijk		Beneden-Leeuwen
10	De Klef en Kraanbaan	Waalbandijk 64	6658 KA	Beneden-Leeuwen
11	Gedachteniskapel	Past. Zijlmansstraat 13	6658 EE	Beneden-Leeuwen
12	Korenmolen De Wielewaal	Molenlaan 10	6658 BP	Beneden-Leeuwen
13	Woonhuis	Dorpsstraat 61	6659 CC	Wamel
14	Protestantse kerk	Dorpsstraat 73	6659 CC	Wamel
15	Dijkboerderij	Waaldijk 40	6621 KH	Dreumel
16	Korenmolen	Rooijsestraat 93	6621 AL	Dreumel
17	Protestantse kerk	Kerkpad 2	6621 BC	Dreumel
18	R.K. H. Barbarakerk	Rooijsestraat 63	6621 AK	Dreumel
19	Watersnoodmonument	Waaldijk 7		Dreumel
20	R.K. Lambertus kerk	Kerkstraat 5	6626 AJ	Alphen
21	De Korenmolen	Molendijk 15	6626 KA	Alphen
22	T-boerderij	Berghuizen 40	6627 KB	Maasbommel
23	R.K. H. Lambertus Kerk	Raadhuisdijk 44	6627 AD	Maasbommel
24	De Korenmolen	Bovendijk 6	6627 KT	Maasbommel
25	R.K. Sint Donatuskerk	Kerkstraat 8	6628 AC	Altforst
26	R.K. pastorie	Kerkstraat 10	6628 AC	Altforst
27	R.K. Sint Servatiuskerk	Maasdijk 26	6629 KC	Appeltern
28	Bijgebouwen de Heerlijkheid	Maasdijk 4	6629 KB	Appeltern
29	Stoomgemaal De Tuut	de Tuut 1	6629 AA	Appeltern
30	Woonhuis	Walstraat 23	6629 AD	Appeltern

Voor het eerst werken de Open Monumentdag comite's van West Maas en Waal en Druten samen! Een heuglijke ontwikkeling waardoor de bezoeker dit weekend nog meer keuze heeft.

Dit jaar is het nationale thema van de Open Monumentendag: Duurzaamheid. Bij monumenten lijkt dit bijna een open deur intrappen. Als er iets getuigt van duurzaamheid dan zijn dat de monumenten. Kastelen, kerken, middeleeuwse steden zij hebben de eeuwen met al hun invloeden overleefd. De vraag die onmiddellijk oprijst is: wat heeft hen het meest bedreigd? De weersinvloeden zoals storm, regen, blikseminslagen en overstromingen of juist de hand van de mens? Het enige dat een monument behoeft, is regelmatig onderhoud en natuurlijk de wil om het te behouden.

Bij kastelen was dat laatste het moeilijkste niet. Adellijke geslachten zorgden eeuwenlang zorgvuldig voor hun familiebezit. Alleen oorlogen en gevechten brachten die opzet in gevaar. Helaas zijn door maatschappelijke ontwikkelingen veel stadsommuringen verdwenen.

Aan het eind van de negentiende eeuw werden ze als een knellend harnas ervaren. Zelfs complete historische binnensteden verdwenen in de jaren zestig van de vorige eeuw door politieke onwetendheid of onwil. Het stadsbestuur moest zo nodig mee in de vaart der volkeren.

Mensen zorgden goed voor hun woonhuis want achterstallig onderhoud zorgde op termijn voor water ín huis. Maar verlies van bestemming heeft veel monumenten, zoals molens, doen verdwijnen.

Hadden we oorspronkelijk plm. 12.000 molens nu rest nog slechts 10%; ongeveer 1200. Juist bij molens, houten werktuigen, is duurzaamheid het meest evident. Het was een werktuig waarmee de eigenaar letterlijk zijn brood verdiende. Hij zorgde daarom wel voor goed onderhoud. Daarmee hebben juist die houten voorwerpen de eeuwen getrotseerd.

Dit woonhuis is in feite het toppunt van duurzaamheid. Het moest afgebroken worden voor dijkverzwaring en is hier aan de Waalbandijk in Beneden-Leeuwen steen voor steen herbouwd.

Maar het is niet allemaal kommer en kwel. In ons land resten nu nog ongeveer 65.000 monumenten. Even zoveel gebouwen die door eigenaren zorgvuldig worden gekoesterd en onderhouden. Door onderhoud overwinnen zij de wetmatigheid dat alles na verloop van

tijd aan verval ten onder gaat. Juist die monumentale gebouwen maken stad en land aantrekkelijk. Daarvoor trekken ieder jaar ongeveer een miljoen mensen er op uit om ze tijdens het openmonumentenweekend van binnen te bewonderen. Behoud van die gebouwen en structuren maken ons gebied aantrekkelijk en verhogen de leefbaarheid.

Maar er zit aan de combinatie van duurzaamheid en monumenten ook een keerzijde. Dubbele ramen in kerken stuiten vaak op onwil van de monumentencommissie. Terwijl juist die kerken zorgen voor een niet meer te dragen energierekening.

En vergeet de kouval niet voor bezoekers die dicht bij de ramen zitten. Er zijn prachtige oplossingen bekend maar die zijn vaak kostbaar. En veel geld is nu juist wat alle kerkbesturen ontberen.

Hetzelfde geldt voor zonnepanelen. Iedere monumenteigenaar wil ze graag op zijn of haar dak maar ook hier ontmoeten ze vaak een schoorvoetende monumentencommissie die ze alleen op de van de weg af niet zichtbare dakvlakken toestaat. En als dat nu juist niet de zonzijde is? Hier valt in goed overleg nog een hoop te winnen.

Duurzaamheid is juist in deze tijd een toverwoord. Eigenaren zullen geholpen moeten worden om in deze energiekostbare tijd te overleven. Ook dat heeft met duurzaamheid te maken.

U kunt aan de hand van dit boekje alle 30 monumenten bezoeken waar de Open Monumentendag vlag uithangt. U kunt uiteraard met de auto gaan, maar dit boekje geeft u ook een fietsroute langs de monumenten. Voor een exacte locatie en nog veel meer informatie over de deelnemende monumenten raadpleegt u het beste de landelijke website: www.openmonumentendag.nl

Wij wensen u een fijn weekend!

Namens het OMD-comité Druten en West Maas en Waal

Bert Beuving
Ellen Brons
Henk van Elk
Claudia Jagtenberg
Jaap van der Veen

1. Puiflijk, Oude Toren Puiflijk

Koningsweg 17, 6655 AA Puiflijk

11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Op de hucht in de kom van Puiflijk staat de gotische toren van een afgebroken middeleeuwse kerk. De toren die uit de eerste helft van de vijftiende eeuw dateert, was onderdeel van een veel oudere kerk die was toegewijd aan de H. Johannes de Doper. Zij behoorde tot de oudste kerken van Maas en Waal, hetgeen door bodemonderzoek ook is bevestigd. De oudste schriftelijke vermelding van het kerkgebouw gaat terug tot 1176.

In 1609 ging de kerk over in handen van de hervormden van waaruit ook Leeuwen en een tijdlang Druten bediend werden. In 1706 telde Puiflijk slechts twintig hervormden, die zich in dat jaar terugtrokken in het gotische koor van de kerk, dat door middel van een muur ter plaatse van de triomfboog van het in verval geraakte schip werd afgescheiden. Wanneer het schip werd gesloopt is niet bekend; het koor zou in 1855 zijn afgebroken. Het sloopmateriaal werd gebruikt voor de bouw van de predikantswoning aan de Dijk te Boven-Leeuwen.

De toren die eigendom is van de burgerlijke gemeente Druten leed zwaar onder decennia durende verwaarlozing. In 1954 is er een noodkap aangebracht. In 1980 kreeg de toren bij een ingrijpende restauratiebeurt een nieuwe ingesnoerde lage spits als kapdekking en werd het metselwerk in- en uitwendig hersteld.

De toren is aan de binnenkant op de begane vloer voorzien van spitsbogige spaarvelden. Oorspronkelijk bezat het

portaal een graatgewelf, waarvan nog restanten over zijn in de vier hoeken. Daarboven lagen drie houten vloeren, waarvan bij de restauratie in 1980 alleen de klokkenzoldering provisorisch is teruggebracht. In de zuidmuur zit de toegang tot de traptoren.

Inmiddels is de toren hard toe aan een ingrijpende restauratie. Op initiatief van de Stichting Oude Toren Puiflijk is in nauwe samenwerking met de gemeente Druten, eigenaar van het monument, een plan voor restauratie en verbetering opgesteld. Het doel daarvan is om de toren samen met haar terp ('hucht') voor de huidige en toekomstige generaties beschikbaar te maken en te behouden door het stimuleren van een actief gebruik op een wijze, die passend is bij het karakter van toren en terp. De verwachting is dat in de loop van 2023 met de uitvoering kan worden begonnen.

Meer informatie:
www.oudetorenpuiflijk.nl

2. Horssen, 't Behouden Huys

Molenweg 3, 6631 KH Horssen

11 september van 11.00 uur tot 16.00 uur

Uit bouwsporen in de voorgevel blijkt dat in deze gevel oorspronkelijk bedrijfsdeuren hebben gezeten onder een korfboog, waaruit geconcludeerd kan worden dat het gebouw oorspronkelijk gebouwd was als schuur en later verbouwd werd tot woning. De opzet van het huidige woongedeelte aan de voorzijde van het pand dateert uit de late negentiende of vroege twintigste eeuw. Van 1960 tot 1994 was het pand in gebruik als schuur. In 1994 werd de schuur weer als woning in gebruik genomen. Deze kleine boerderij van het hallehuistype is met de korte voorgevel aan de straat gebouwd en is opgetrokken op een rechthoekige plattegrond. Het bezit een zadeldak met wolfseinden boven de voor- en achtergevel en licht geknikte onderschilden boven de zijgevels. Aan de westzijde (rechter zijgevel) is het gevelwerk van het woongedeelte iets hoger opgetrokken dan het gevelwerk van het voormalige bedrijfs gedeelte.

Het dak is gedekt met riet en oud-Hollandse pannen. Op de nok, op de scheiding van het woongedeelte en het voormalige bedrijfs gedeelte, bevindt zich

een uit de oude brandgevel oprijzende bakstenen schoorsteen. De gevels zijn opgetrokken in baksteen in kruisverband met een gepleisterde plint. In de voorgevel is de bovenlijn van een verdwenen korfboog van voormalige deeldeuren nog zichtbaar. Deze voorgevel bezit links in de gepleisterde plint een (oorspronkelijk) kelderlicht (rechthoekig) met diefijzers in de opening. Links van de middenas bevindt zich de deuropening onder een rollaag. Deze deur wordt aan weerszijden geflankeerd door een venster onder een rollaag met in de opening een kozijn met luiken en een 6-ruits schuifraam. Links in de gevel bevindt zich boven het kelderlicht een smal opkamervenster met een 2-ruits schuifraam. Centraal in de topgevel boven de oude booglijn bevindt zich een zoldervenster met een 4-ruitsschuifraam.

De kleine varkensschuur op het achtererf heeft de oorspronkelijke hoofdvorm met oude bakstenen gevels en houten geveltop behouden. De oorspronkelijke detaillering met een houten gevelschot, kenmerkend voor meerdere schuren in dit gebied, is nog aanwezig.

Huis en schuur liggen op een oude rivierduin; de opa van de eigenaar teelde er vroeger nog tabak.

In het pand wordt een bed & breakfast-voorziening geëxploiteerd onder de naam "t Behouden Huys Bed & Bôteram".

Meer informatie:
www.bedenboteram.nl

3. Afferden, korenmolen De Drie Waaien

Kerkdam 1M, 6654KB Afferden

10 en 11 september van 10.00 uur tot 16.00 uur

Korenmolen De Drie Waaien in Afferden is een ronde, stenen stellingmolen. De molen was in 1869 de opvolger van een omgewaaide standerdmolen op dezelfde plek. Bij een stellingmolen wordt de molenkap met de wieken op de stelling gedraaid.

De molen is opgetrokken in baksteen, heeft een rietgedekte kap en heeft vijf zolders. De molen is 30 meter hoog en haar wieken hebben een spanwijdte van 22,64 meter. De molen werd gebouwd in opdracht van de weduwe van molenaar Henricus Sengers, de uit Bergharen stammende telg uit een

bekend molenaarsgeslacht. De familie woonde niet bij de molen, maar in het molenaarshuis in de nabijgelegen Koningstraat (huidige nummer 6). Zoon Victor en later kleinzoon Hendrik zetten het bedrijf voort.

Hendrik liet de huidige woning bij de molen bouwen. Hij bleef kinderloos. Een zoon van zijn broer was de laatste molenaar die zich bezig hield met het malen van graan. Hij droeg de molen over aan de gemeente Druten, de huidige eigenaar.

De molen is in 1965 en 1987 gerestaureerd en heeft pas bij de laatste restauratie de naam gekregen van drie door vroegere dijkdoorbraken ontstane kolken (waaien). De naam van de molen, het bouwjaar 1869 en genoemde restauratiedata staan vermeld op de baard achter het wiekenkruis. Er wordt tegenwoordig af en toe weer graan gemalen voor veevoer.

Meer informatie:

<http://www.molendedriewaaien.nl/>

4. Deest, Boerderij De Oude Dries

Kweldam 38, 6653 CC Deest

11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

De kapitale boerderij De Oude Dries is gedateerd op een van de staaftankers van het woonhuis, maar is van oorsprong ouder dan 1837. Het zeven traveeën brede voorhuis is dwars op het stalgedeelte gebouwd en draagt een rieten schilddak met hoekschoorstenen. Het voorhuis heeft vensters met luiken en schuiframen met een 12- en 15-ruits roedenverdeling. De deur heeft een met kromme roeden versierd bovenlicht. Het voorhuis is links onderkelderd.

Oorspronkelijk was de voorgevel van De Oude Dries symmetrisch. Later zijn er rechts twee traveeën aangebouwd. De

kleine zoldervensters in de voorgevel en smalle zijgevel hebben tralies en luikjes. De boerderij behoort tot het langstype: het achterhuis heeft een zadeldak met wolfseind en riet en dakpannen als dakbedekking.

Dries is een heel oude terreinbenaming, gebaseerd op de betekenis “opgeteerd” of “uitgeput”. Een dries was een uitgeputte akker die een aantal jaren braak bleef liggen om daarna weer gebruikt te kunnen worden. In de middeleeuwen had de boerengemeenschap onder meer het recht hun vee te weiden op dit gemeenschappelijk grasland.

De boerderij is in 2016 helemaal uitgebrand en opnieuw opgebouwd. Tijdens de Open Monumentendag is er een ateliertentoonstelling te bezoeken van kunstenaar Kenne Gegoire, al vele jaren samen met Kersti Mischke eigenaar van het pand.

Meer informatie:
<https://kennegegoire.com/>

5. Afferden, Boeddhistische tempel

Koningstraat 45, 6654 AA Afferden

11 september van 13.00 uur tot 16.00 uur

Soms kan door de herbestemming van een monument aan de geschiedenis een nieuwe pagina worden toegevoegd. De voormalige St. Victor en Gezellenkerk is sinds maart 2017 overgenomen door de boeddhistische Stichting Dhammakaya Nederland en getransformeerd tot tempel. Sindsdien worden er meditatielessen en ceremonies met een Thais-boeddhistisch karakter georganiseerd. Deze unieke combinatie tref je niet zoveel aan in Nederland. Net als vorige jaren is er op 11 september een tentoonstelling over verleden en heden, respectievelijk de geschiedenis van een katholieke kerk en de huidige activiteiten van de tempel.

De bouw

Het gebouw, een driebeukige, basilikale kruiskerk, is ontworpen door de architect Charles Weber (1820-1908) die in de periode tussen 1853 en 1904 talrijke kerken bouwde in Brabant en Limburg. Nadat hij een studie had gemaakt van de van de romano-gotische Munsterkerk te Roermond liet hij zich bij de kerken die hij naderhand ontwierp inspireren door deze bouwstijl. De kerk werd in 1890 gerealiseerd waarbij het exterieur is uitgevoerd in een sobere neogotische vormtaal. De bouw kon worden gefinancierd uit de nalatenschap van twee parochianen, de dames Wilhelmina en Maria van Welie.

De bouwpastoor, Wilhelmus Otten, kreeg het dringende advies van het bisdom om uit kostenoverwegingen te kiezen voor

een sober ontwerp, maar Weber kwam slechts gedeeltelijk aan de wens van het bisdom tegemoet. Hij gaf het hele gebouw een rijzig 'gotisch' karakter. Ook al is de buitenkant van de kerk tamelijk sober gehouden, des te opvallender is het rijke interieur. Opmerkelijk zijn de gemetselde biechtstoelen, die nu als boeddhistisch altaar gebruikt worden, en de door Weber ontworpen preekstoel.

Bij de bouw van de toren in 1890 verzuimde men een palenfundering aan te brengen waardoor de toren al tijdens de bouw begon te verzakken. Nadat men een ingenieus rooster onder de toren had aangebracht bleken de kosten zover overschreden dat afbouw van de toren niet meer tot de mogelijkheden behoorde. Men besloot de toren te beëindigen op de hoogte van de nok van het kerkdak.

Heden

Om je te kunnen laten proeven wat er nu tegenwoordig wordt beoefend in de boeddhistische tempel zullen er begeleide meditatielessen zijn om 13.00 uur en om 15.00 uur. Deze

begeleide meditaties zijn oefeningen om je aandacht te verstillen en je geest te verhelderen volgens de traditionele Thaise Dhammakaya-meditatiemethode. Verder is een uitgebreide tentoonstelling met informatie over oefeningen en gebruiken in het Thaise boeddhisme, zoals het doen van goede karma, het eren van overleden dierbaren, enzovoort.

Meer informatie:

<http://www.volkskrant.nl/foto/van-godshuis-naar-meditatietempel~p4496332/>

<https://www.stichting-dhammakaya.nl/nl/>

6. Afferden, Oude Toren

Kerkweg 30, 6654 AS Afferden

11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Op het Hoog, het oude dorpshart van Afferden, staat sinds de veertiende eeuw op het kerkhof een bakstenen toren. Deze Oude Toren is het laatste overblijfsel van de middeleeuwse dorpskerk. De toren beslaat een bijna vierkante plattegrond en heeft een muurdikte van 1,10 meter. De oostmuur is zelfs 1,50 meter dik, omdat deze bestaat uit de oorspronkelijke torenmuur en de aanliggende westmuur van het schip van de afgebroken dorpskerk. Rond de toren ligt de Rooms-Katholieke begraafplaats.

De toren had geen eigen ingang, maar was toegankelijk vanuit de kerk door de nu nog aanwezige smaller gemaakte torendeuropening. Het schip van de middeleeuwse dorpskerk is breder geweest dan de toren. De nok van een vroeger kerkdak had de hoogte van de top van het driehoekig veld dat zich

in de vorm van buitenbepleistering aftekt tegen de huidige oostmuur. Uit de toepassing van natuursteen in het onderste gedeelte van deze muur blijkt, dat deze ondermuur behoorde tot het kerkgebouw in de oudste fase (Romaans). De toren is in de veertiende eeuw tegen deze kerkmuur aangezet en is met de bovenbouw half op de bestaande muurdikte van de schipmuur gebouwd. Deze schipmuur uit de twaalfde eeuw is 200 jaar ouder dan de torenmuur zelf. De begane grond van de toren had een stenen koepelgewelf; daarboven lagen twee tussenverdiepingen en de klokkenverdieping.

Van 1621 tot 1801 waren kerk en toren in het bezit van de protestanten, hoewel vrijwel alle autochtone parochianen uit Afferden en Deest katholiek bleven en vanaf 1710 hun eigen schuurkerk hadden.

Nadat de katholieken in 1801 de oude kerk weer in bezit hadden genomen, werd al snel besloten het kerkgebouw niet te renoveren. In plaats daarvan werd ervoor gekozen om een Waterstaatskerk te bouwen tussen Afferden en Deest. Deze kerk werd in 1833 gebouwd. De middeleeuwse kerk op het Hoog werd in 1838 gesloopt. De Oude Toren met uurwerk en torenklok werd gespaard, maar het Hoog was geen kerkelijk middelpunt meer.

Rond 1938 werd de luidklok uit 1806 (diameter 102 cm, 700 kilo) overgebracht naar de koorzolder van de kerk aan de Koningstraat met de bedoeling deze daar te gaan gebruiken. Dat is er nooit van gekomen. In 1944 is de klok door de Duitse bezetter ontdekt en geroofd. In 2009 is voor de inmiddels gerestaureerde Oude Toren weer een luiklok aangeschaft, afkomstig van een kerk in Hattem.

De toren is op initiatief van en in krachtige (ook financiële) samenwerking met louter vrijwilligers in 2004 en in 2014 gerestaureerd. In 2004 is het dak er op geplaatst met een koperen haan als hoogste punt. De verdiepingen werden gerealiseerd en toegankelijk gemaakt met houten trappen. In 2014 kwam de toren in handen van de Stichting De Oude Toren Afferden met het doel: de geschiedenis van Afferden in het algemeen en die van de oude toren in het bijzonder zichtbaar en levend te houden.

In de toren is op de begane grond een Mariakapel en een vitrine met twee keer per jaar nieuw ingerichte expositie; beide dagelijks te bezoeken. In de maanden

december en januari wordt in de vitrine de originele kerstgroep, uit de inmiddels gesloten St. Victor en Gezellen kerk Afferden, tentoongesteld. Vanaf 2019 hangt er een houten gedachteniskruis naast het Maria-altaar. Dit ontwerp van Sjaak van den Berg symboliseert de gedachtenis aan een overledene uit de gemeenschap van Afferden: hij of zij wordt uitgelicht.

Meer informatie:

<https://mijngelderland.nl/inhoud/routes/drutense-monumenten/oude-toren-kerkweg-30-afferden>

7. Druten, R.K. Ewaldenkerk

Hogestraat 2, 6651 BK Druten

10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

11 september van 12.00 uur tot 17.00 uur

Al honderdvijfenveertig jaar bepaalt de Ewaldenkerk het gezicht van Druten. De ranke torenspits is een baken voor de wijde omgeving. De kerk is gebouwd door de bekende architect Pierre Cuypers uit Roermond.

Cuypers ontwerpt voor “het eenigzins stadsche dorp” een kerk, die zoals hij zei ‘wel goed het midden houdt tusschen wat men zich als eene stads- en als eene dorpskerk denkt. De hoge toren past in een stad, het lage schip met zijn houten tongewelf brengt de zaak in evenwicht met de meer landelijke omgeving. Cuypers’ inspiratie vormt de laatgotische kerk van Princenhage, die hij na een brand restaureert. Aan die kerk ontleent hij de karakteristieke vorm van de zijbeuken, die bestaan uit een reeks dwarsgerichte vakken met topgeveltjes, en de op een bijzondere manier boven de kolommen geplaatste ramen in het middenschip. Hij vervangt de Brabants-gotische details echter door krachtig gestileerde baksteenvormen van de dertiende en veertiende eeuw.

Cuypers weet zijn voorbeeld te overtreffen door de geraffineerde opbouw van de volumes: vanuit het oosten klimmen de daken van de sacristie en nevenruimten via het koor op naar de vieringtoren, die op zijn beurt weer wordt overheerst door de westtoren met zijn door hoektorentjes geflankeerde naaldspits. Uit het noorden en zuiden wordt het beeld bepaald door de topgevels van de zijbeuken en kapellen, die als een straatwand

aansluiten tegen het hogere dwarschip. Vanuit het westen correspondeert de hoge toren met de lage daken en de topgevel van de pastorie. Het hele ontwerp toont Cuypers’ voorliefde voor kleine puntige accenten. Het silhouet en de contrasten van licht en donker, die met de zonnestand veranderen, geven de kerk een bijzondere werking. Met de schilderachtige gevels past het gebouw harmonisch in het dorpsbeeld. Het is Cuypers’ belangrijkste werk in Gelderland.

Het gebouw werd in eigen beheer gerealiseerd. Om kosten te besparen richtte het parochiebestuur een steenfabriek op, het latere Dericks & Geldens, dat uitgroeide tot 'hofleverancier' voor veel van Cuypers' creaties. 'Gewone' parochianen reden gratis ruim 660.000 stenen naar de bouwplaats. De Ewaldenkerk is niet alleen een 'monument van geschiedenis en kunst', maar ook een teken van gemeenschapszin en symbool van het

religieuze bewustzijn van Rooms Druten en de katholieke emancipatie in de negentiende eeuw.

Het gebouw bezit een bijzondere inventaris, die grotendeels door Cuypers zelf is ontworpen.

Speciale vermelding verdienen de altaren (1880), de gebrandschilderde ramen, uitgevoerd door Frans Nicolas Sr (1877), het orgel van F.C. Smits sr. (1842) en twee vijftiende-eeuwse Nederrijnse beelden.

8. Boven-Leeuwen, Protestantse kerk

Waalbandijk 19, 6657 KB Boven-Leeuwen

11 september van 12.00 uur tot 17.00 uur

Deze achtkantige kerk, gelegen aan de Waalbandijk, is de enige centraalbouw met een tentdak in het land van Maas en Waal. Het uit baksteen opgetrokken gebouw is gebouwd in 1753 – 1758 en gerestaureerd in 1964 -1966.

De ingangspartij is geaccentueerd met bakstenen pilasters en hoofdstel; rondboogvensters. Het met pannen gedekte dak wordt bekroond met een, bij de restauratie gewijzigde, houten torentje.

In de kerk is een stichtingssteen uit 1753 aangebracht met wapens van C. van Coeverden en G. van Riemsdyk.

Het interieur toont een eikenhouten preekstoel met op het klankbord een alliantiewapen van W. van Balveren. De kuip is versierd met toogpanelen. Aan de preekstoel een koperen lezenaar, een zandloperhouder uit de zeventiende eeuw en een koperen doopbekken afkomstig uit de Hervormde kerk van Appeltern. Naast de preekstoel staat nog een deel van het doophek met getoogde panelen, een koperen kandelaar en een koperen voorzangerslezenaar uit de achttiende eeuw.

De gekleurde vensters zijn enige jaren geleden geheel vernieuwd waarbij nieuw antiek glas is toegepast; iets dikker dan voorheen.

9. Watersnoodmonument Beneden-Leeuwen

tegenover Waalbandijk 64

10 en 11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Tegen de binnenzijde van de Waalbandijk tussen de Wielstraat en de Korte Brouwerstraat staat een in 1893 vernieuwde gedenknaald, die een uit 1874 daterend monument vervangt, dat de herinnering levend houdt aan de watersnoodramp van 1861. Op 1 februari 1861 brak de Waalbandijk door, hetgeen een catastrofale overstroming van Maas en Waal tot gevolg had en verslagenheid teweeg bracht in heel Nederland. Koning Willem III bracht een bezoek aan het rampgebied.

Bij gelegenheid van het 25-jarig regeringsjubileum van de vorst nam het hoofd van de openbare school in Leeuwen, Udo de Jong, het initiatief om een gedenkteken te plaatsen op de plek waar de koning destijds voet aan land had gezet. Met steun van de bevolking van Boven- en Beneden-Leeuwen werden de benodigde gelden bijeengebracht en de Leeuwense commissie o.l.v. schoolmeester De Jong slaagde erin op

28 oktober 1874 het beoogde monument te onthullen.

Het was een bouwsel van baksteen dat met Portland-cement was afgestreeken. In 1888 richtte Udo de Jong, nog steeds president van de commissie, zich tot het Gemeentebestuur van Wamel met de vraag het monument van de commissie over te nemen, aangezien het dringend onderhouden moest worden. Uiteindelijk werd er tot herbouw besloten.

Bij de herbouw van het monument in 1893 heeft men de natuurstenen onderdelen van 1874 zoveel mogelijk hergebruikt. De sokkel werd echter geheel met hardsteen bekleed. De vorm van de naald is gewijzigd in een doorsnede achthoekige schacht met gefrijnde cassementen op de zijden, aan de bovenzijde uitlopend op een ronde vorm. Hierop rusten een geprofileerde dekplaat en koningskroon. De schacht is van arduin, de kroon van verguld metaal.

Tegen het voetstuk is aan de voorzijde de wit marmereen plaat uit 1874 aangebracht met de tekst: Aan / KONING WILLEM DEN DERDE / en / Hoogstdezelfs Broeder / PRINS HENDRIK. / Het dankbare Leeuwen / 12 Mei 1874'. Op de linkerzijde van het voetstuk staat de inscriptie: De vloed eischte 37 offers / Een meisje van 8 jaren dob- / berde 6 daagen op de golven / en bleef gespaard/ 1 Februari 1861'. Op de rechterzijde: 'Een traan in 't Manlijk oog / Een troostwoord in den mond / Stond Neerlands Vorst ons bij / in dezen bangen stond'.

10. Beneden-Leeuwen, De Klef en Kraanbaan

Waalbandijk 64, 6658 KA Beneden-Leeuwen

10 en 11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Dit gebouw is van binnen niet te bezichtigen

Aan de Waalbandijk te Beneden-Leeuwen staat tegenover het watersnoodmonument uit 1861 een groot pakhuis gebouwd door de Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond (N.C.B), onderdeel van de Coöperatieve Handels Vereniging (C.H.V.) te Veghel (Noord-Brabant).

Het complex is van 1931 tot 1982 in gebruik geweest als depot van de boerenbond.

Met het oog op goede transportmogelijkheden per schip koos de C.H.V. voor deze locatie te Beneden-Leeuwen aan de Strang (een meander van de rivier de Waal). Het pakhuis met de naam "De Klef" was hierdoor per binnenschip bereikbaar. Een enorme kraaninstallatie voor het lossen en laden van de schepen maakte het transport van het schip naar het pakhuis mogelijk.

Het pakhuisgebouw, een industrieel monument, werd ontworpen door architect Ir. S. Orië uit Vugt. Het forse gebouw bestaat uit een eenbeukige langshal met gewapend betonnen portaalspanten met schuin geplaatste stijlen. Deze constructie draagt de gevelbekleding en rust op een betonnen basement van drie meter hoog, waarop een betonskeletconstructie werd gebouwd, voorzien van betonnen gordingen. De schuine wanden aan de voor- en achterzijde zijn gedekt met asbest golfplaten.

De kraanbaan bestaat uit een stalen vakwerkconstructie van profielijzer met geklonken verbindingen.

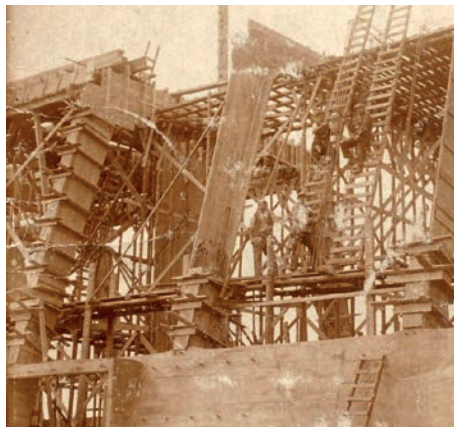
De elektrisch aangedreven lorrie, voorzien van een bedieningsruimte voor de kraandrijver, werd in het railwerk van de kraanbaan gehangen.

Het complex is door de architect D. Vriënds te Roosendaal tussen de jaren 1948-1950 hersteld en uitgebreid met de weegbrug en het weeghuisje.

Het gebouw "De Klef" en de gehele kraanbaan verkeren nog in dezelfde staat als bij de bouw in 1931, maar tonen tekenen van verval.

Na de sluiting van het bedrijf in 1982 werd het terrein in gebruik genomen door een sloperij van binnenvaartschepen die het pakhuis gebruikte voor de opslag van onderdelen uit gesloopte schepen. Vanwege de onzekere toekomst-

verwachting voor dit unieke industriële complex, een beeldbepalend industrieel erfgoed dat zeker de moeite waard is te bewaren voor het nageslacht, werd door de Stichting Industrieel Erfgoed Gelderland-Flevoland het geheel voorgedragen voor Rijksbescherming, hetgeen inmiddels door de minister is gehonoreerd.

Ansichtkaart uit de beginjaren

11. Monument voor het Regiment Stoottroepen Prins Bernhard (Gedachteniskapel)

Pastoor Zijlmanstraat 13, 6658 EE Beneden-Leeuwen

10 en 11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Het monument bestaat uit een groot ereveld dat speciaal voor gesneuvelde leden van het Regiment Stoottroepen Prins Bernhard is opgericht. Dit regiment streed in 1944 na Operatie Market Garden, samen met de geallieerden, voor de bevrijding van het Land van Maas en Waal.

Het ereveld is gevestigd in de voormalige tuin van klooster St. Elizabeth en biedt ruimte aan drie oorlogsgraven,

die symbool staan voor alle gevallen Stoters. In 1947 werd besloten om hier een gedachteniskapel aan toe te voegen. Bovendien is op 8 oktober 2000 het monument uitgebreid met een gedenkteken aan de rechterkant van de drie graven. Sinds 1947 worden bij het monument iedere tweede zondag van oktober alle Stoters herdacht die zijn gesneuveld tijdens de Tweede Wereldoorlog en tijdens operaties na 1945.

De Gedachteniskapel

De kapel, onthuld op 9 oktober 1949, is gebouwd met rode bakstenen, heeft een sobere uitstraling en wordt bekroond met een klokkentorentje, waarop een kruis is geplaatst. Boven de smeedijzeren zwartepoort is het embleem van het Regiment Stoottroepen ingemetseld. Het zwarte toegangshek is opgesierd met twee vrede-stakken en het woord Pax (vrede).

Op de herdenkingssteen binnen staat de tekst in het Nederlands en Engels “Hulde en dank aan alle soldaten der geallieerde legers, gesneuveld in de Tweede Wereldoorlog”.

De binnenkant wordt verder gesierd door twee grote glas-in-loodramen van glazenier Edlef Romeny. Op het rechterraam is, groot in het midden, een arbeider afgebeeld met onder hem een handvol Duitse soldaten die de vlag van het Derde Rijk dragen. De Duitse soldaten worden omringd door een donkergroene slang. Aan de onderkant van het raam is het rijkswapen van het Koninkrijk der Nederlanden afgebeeld met daaronder de onlosmakelijk verbonden spreuk ‘Je

maintiendrai’: ‘Ik zal handhaven’. Het linker raam beeldt een bewapende Nederlandse soldaat af met onder hem onder andere Japanse soldaten met de Japanse oorlogsvlag. Aan de onderkant staat het wapen van het Regiment Stoottroepen. Dit wapen komt ook terug op de houten zitbanken die in 1994 door een plaatselijke meubelfabriek geschonken zijn. Op de vier gedenkplaten van wit gesteente zijn alle namen vermeld van Stoters die zijn omgekomen tijdens de Tweede Wereldoorlog en latere conflicten. Hier worden indien nodig namen aan toegevoegd.

12. Beneden-Leeuwen, Korenmolen De Wielewaal

Molenlaan 10, 6658 BP Beneden-Leeuwen

11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Op de hoek van de Molenlaan en de Zandstraat in Beneden-Leeuwen staat de korenmolen De Wielewaal gebouwd in 1857. Het is een stellingmolen met zes verdiepingen. Het bezit een houten stelling met schoren en oudhollands opgehekte wieken. In de molen staat nog een 105 jaar oude dieselmotor, die weer draaivaardig gemaakt wordt.

Centraal in een dorp staat gewoonlijk de kerk, ook in Beneden-Leeuwen. Voordat aan de Zandstraat de huidige R.K. kerk in 1900 in gebruik werd genomen had het dorp echter al een beeldbepalend gezicht, namelijk de windkorenmolen De Wielewaal. Reeds van verre ziet men de machtige molenwieken. Vanaf de rivier de Waal is de molen duidelijk zichtbaar.

Ook vanaf de Willem-Alexanderbrug is de molen steeds het centrale punt waarnaar het oog wordt getrokken en vanuit de polder gezien bepaalt de molen in overheersende mate het silhouet van Beneden-Leeuwen.

Als de molenaar of het dorp Beneden-Leeuwen wat te vieren of te herdenken heeft, wordt dat vaak via molentiaal kenbaar gemaakt. Onder molentiaal wordt verstaan de wijze waarop de molenaar bijvoorbeeld vreugde of droefheid tot uitdrukking brengt door de wieken van de molen in een bepaalde stand te plaatsen of de molen op een feestelijke wijze te tooien.

De molen is niet echt meer in gebruik voor het malen van graan, alleen bij bijzondere

gelegenheden maalt de molen graan voor het publiek, zoals op de landelijke- en de Maas en Waalse molendag. Wel draaien de molenwieken vrij regelmatig in de weekenden. De molen is eigendom van de gemeente West Maas en Waal die nu pogingen in het werk stelt om de molen te verkopen. Molenaar Peter van Kuik draait al negentien jaar op deze molen. De molen is gerestaureerd in 1967 en 2001.

13. Wamel, Woonhuis

Dorpsstraat 61, 6659 CC Wamel

11 september van 11.00 uur tot 16.00 uur

Tweelaags voorhuis met zadeldak tussen topgevels van een voormalige hallenhuisboerderij met dwarsgeplaatst voorhuis uit circa 1800. De linker zijgevel is gestukadoord, de rechter zijgevel vertoont schoon metselwerk, afgedekt met een ezelsrug. De voorgevel is vermoedelijk opnieuw gemetseld. Boven de dubbele voordeur zit een bovenlicht met glas in lood. Rechts van de voordeur zijn in de smetrand twee kelderramen zichtbaar, afgesloten met diefijzers. Alle T-ramen zijn afsluitbaar met luiken. Het dak aan de achterzijde loopt door tot één woonlaag. De achtergevel is nieuw opgetrokken. Het dak is gedekt met moderne pannen.

14. Wamel, Protestantse kerk

Dorpsstraat 73, 6659 CC Wamel

11 september van 12.00 uur tot 17.00 uur

Daar de toren in de Tachtigjarige oorlog is gesloopt en het schip in 1682 afbrandde, zijn van de kruiskerk uit 1402 alleen dwarschip en koor over. Deze werden tijdens de laatste oorlog zwaar beschadigd. De kerk is gerestaureerd in 1952-1957. Tegen de zuidzijde van het koor ziet u een vierkante traptoren; tegen de oostzijde van het dwarschip aan iedere zijde van het koor een veelhoekige neven-absis, herbouwd bij de restauratie. De consistoriekamer en de toegang zijn bij de restauratie nieuw gemaakt. Op de viering is een houten torentje, aangebracht bij de restauratie. Koor en dwarschip worden overkluisd door kruisribgewelven, die bij de restauratie opnieuw zijn aangebracht. De sluitstenen, waar de gewelfribben bij elkaar komen, zijn bij de laatste restauratie van nieuwe motieven voorzien; vissen en kruis. De nieuwe kraagstenen bij de geboorte van de gewelven tonen fraai beeldhouwwerk in de vorm van figuurtjes die een boek in hun handen klemmen.

De kerk bezit een eikenhouten preekstoel, gedateerd 1687 met koperen lezenaar uit 1722 en zandloperhouder en een marmeren doopvont met bronzen deksel, gesigeneerd firma Max Münster i.w.1857 met daarop afbeeldingen met vier Christussymbolen te weten lam, pelikaan, vis en hert. Aan de achterzijde van de kerk staat een stenen zonnwijzer. Daarnaast bezit de kerk twee fraaie koperen kronen, afkomstig uit de kerk van Appeltern.

Orgel

In een gesneden orgelkast met bekronende beelden bevindt zich een eenklaviers orgel omstreeks 1870 gemaakt door de Amsterdamse orgelbouwer Hermanus Knipscheer. Bij de restauratie van 1953-1957 kreeg het orgel een nieuwe kast. Na een jaar restaureren door orgelmaker van Eeken is het orgel op 7 december 2002 weer in gebruik genomen.

15. Dreumel, Dijkboerderij

Waaldijk 40, 6621 KH Dreumel

10 en 11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Deze dijkboerderij is gebouwd omstreeks 1800 als Waardmanshuis (daar woonde de persoon die de uiterwaard beheerde en bewaakte). Het voorhuis bestaat uit een in het dijklichaam gelegen onderhuis waarop een aan de dijk gelegen hoofdverdieping met lage zolderverdieping. Het pand is gedekt met riet met aan de voorzijde twee vleermuisdakkapellen die ook met riet zijn gedekt. De voorgevel is symmetrisch van opzet met in het midden een paneeldeur met twee gietijzeren raamroosters en tweeruits bovenlicht. In de top aan de beide zijgevels zien we twee zaadzoldervensters. In het pand bevinden zich drie kelders met tongewelf. Aan de

achtergevel zien we afgewolfd zadeldak. De achtergevel heeft een groot overstek met een traditionele gevelindeling met getoogde achterbaander, halfronde zijlichten, een mestdeur en een grote hooitasopening.

16. Dreumel, korenmolen

Rooijsestraat 93, 6621 AL Dreumel

10 en 11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

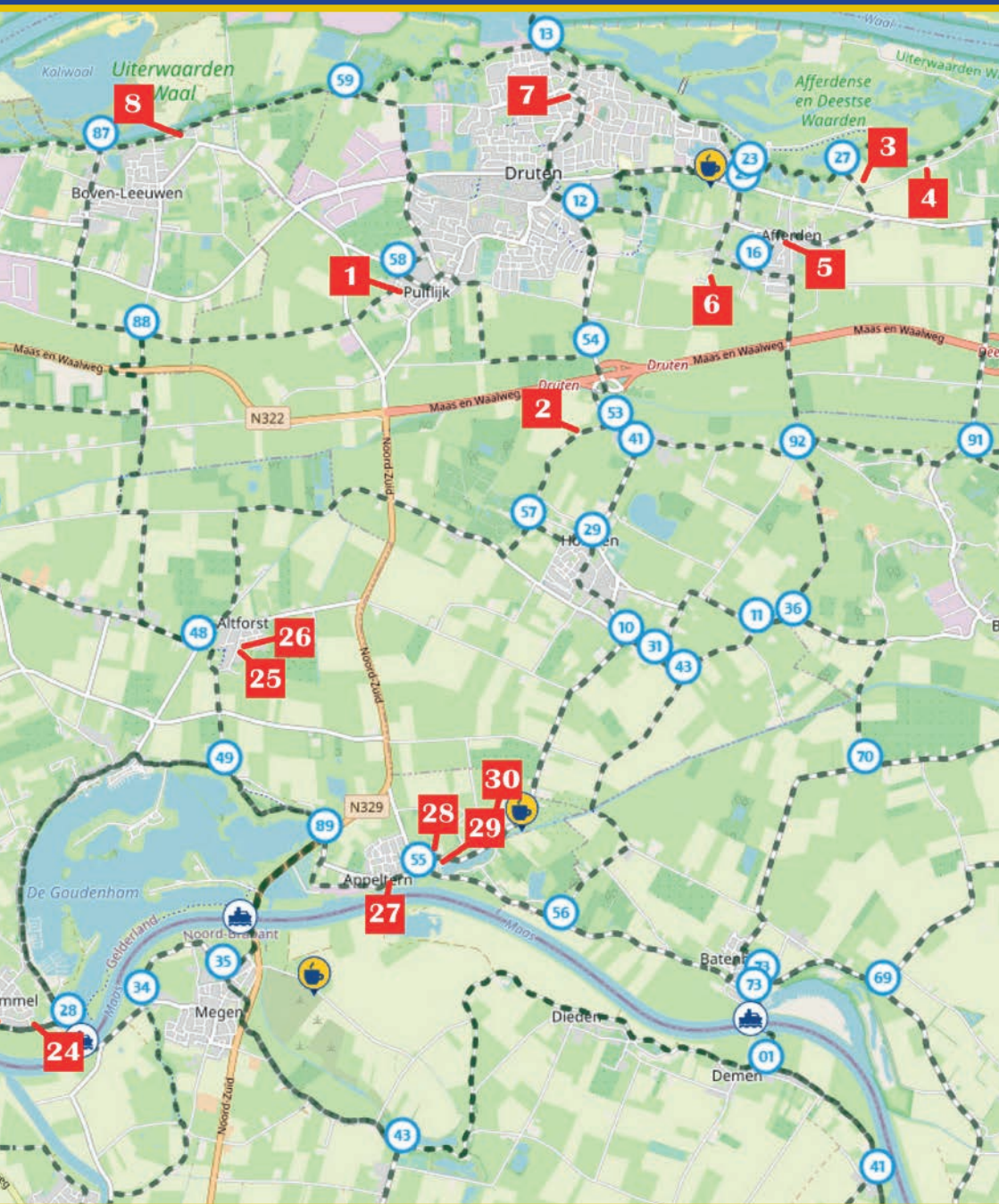
De naamloze korenmolen van Dreumel is een ronde stenen stellingmolen. De kap is gedekt met riet en heeft roeden met een vlucht van 22,80 meter. In de molen bevinden zich twee koppels maalstenen. Oorspronkelijk waren er drie koppels aanwezig.

De molen werd in 1845 opgericht door Ignatius Bernardus Taabe, zoals de steen boven de ingang vermeld en werd volgens J.A. te Bruggencate in zijn befaamde archief "Allemolens" vermoedelijk in 1934 onttakeld.

Het verhaal gaat dat Dreumel al in 1930 op het elektriciteitsnet werd aangesloten om de zuivelfabriek draaiende te houden. In datzelfde jaar werd er een elektromotor in de molen geplaatst en werd de bovenschijffloop verwijderd. De roeden werden gestreken en verkocht, de kap vervangen door een dak.

Sindsdien stond deze molen erbij als romp, maar steeds in redelijke staat. Ook bleven relatief veel delen van het binnenwerk bewaard. In 1977 werd de molenromp op de Rijksmonumentenlijstgeplaatst met

de mogelijkheid om hem in de toekomst te completeren.

De huidige eigenaar heeft de molen van zijn grootvader gekocht. Die was de laatste actieve molenaar op deze molen, maar die heeft louter elektrisch gemalen. Door de inspanning van de eigenaren, Erik en Silvia de Vree-Kusters, werden voldoende middelen door gemeente, provincie en Rijk ter beschikking gesteld om de molen in de oude staat te herstellen. In 2008 en 2009 is de molen aan de buitenkant gerestaureerd en weer voorzien van stelling, kap en wieken.

Veel van het oorspronkelijke binnenwerk is nog aanwezig, maar helaas is deze molen niet meer maalvaardig.

17. Dreumel, Protestantse kerk

Kerkpad 2, 6621 BC Dreumel

11 september van 12.00 uur tot 17.00 uur

De Protestantse kerk was voor de reformatie gewijd aan St. Victor. Het bestaat uit een drizijdig gesloten koor en een toren met tentdak. De tufstenen onderbouw van de toren stamt uit de elfde of begin twaalfde eeuw. De bakstenen bovenbouw is veertiende-eeuws en de traptoren is toegevoegd in de tweede helft van de vijftiende eeuw. In de eerste helft van de vijftiende eeuw is het koor gebouwd. De fundamenten van het in de negentiende eeuw wegens bouwvalligheid gesloopte zestiende-eeuwse schip zijn zichtbaar gemaakt; enkele pijlers met bogen heeft men gerestaureerd. Bij de restauratie in 1961-1963 onder leiding van N.J. Kruizinga en later H. Korswagen, is ook de sacristie herbouwd op basis van gevonden fundamenten. Het interieur van het koor wordt gedekt door een netgewelf. Aan de hand van oude verfsporen heeft

men de sjabloonschilderingen op de gewelfribben gereconstrueerd. Voor de preekstoel staat een avondmaalstafel, bestaande uit een altaarsteen uit voor-reformatische tijd. De altaarsteen bezit vijf kruisjes die herinneren aan de vijf wonden van Christus. Tot de inventaris behoren de hardstenen grafzerk van pastoor Gerard Belen uit 1530 met het

bekende symbool van de eucharistie: de miskelk en de hostie. De preekstoel dateert uit 1685. Het orgel is een uit Wamel afkomstig instrument, dat met een houten schijnfront bij de restauratie van het koor op een nieuw gebouwd orgelbalkon is geplaatst. De orgelkas van ca. 1883, is waarschijnlijk gebouwd door orgelbouwer Van Nistelrooy uit Oss.

Aan de zuidwand hangt een rouwbord uit plm. 1700 in Lodewijk XIV-stijl met het wapen van Byel. In de zuidwesthoek is de nis zichtbaar die in de voor-reformatorische tijd dienst deed als piscina. Hier waste de priester na afloop van de eucharistie zijn handen waarna het water over Gods akker liep.

18. Dreumel, R.K. H. Barbarakerk

Rooijsestraat 63, 6621 AK Dreumel

10 en 11 september van 12.00 uur tot 16.00 uur

De R.K. kerk, gewijd aan H. Barbara, is een in 1868-1869 naar ontwerp van de Tilburgse architect H. van Tulder (1819-1903) in neogotische stijl gebouwde kruisbasiliek met toren, waarvan de onderbouw dateert uit 1870-1871 en de bovenbouw uit 1925-1926. Als gevolg van zware beschietingen van oktober tot december 1944 is de kerk en vooral de toren ernstig beschadigd. In 1945 werd herstel uitgevoerd door architect H. C. van de Leur (1898-1994) uit Nijmegen. Hij bouwde in 1946 een nieuwe sacristie. Pas in 1960 werden de klokkenverdieping en de spits van de toren voltooid.

De kerk bezit een interessante inventaris, die voor wat betreft de kleinere stukken de periode omvat vanaf het midden van de achttiende de eeuw tot circa 1950. Het meeste grote meubilair is vervangen, zoals het hoogaltaar in 1950 en de communiebanken in 1956-1957. Van de oorspronkelijke altaren is alleen het Maria-altaar bewaard gebleven. Vermeldenswaardig zijn verder de neogotische biechtstoelen, een bidstoel, het triomfkruis en enkele heiligenbeelden.

De gebrandschilderde ramen

De Barbarakerk telt een groot aantal grote en minder grote spitsboogvensters. Van de negen vensters rond het priesterkoor zijn alleen de drie middelste van de koorsluiting beglaasd met gebrandschilderde figuratieve glas-inloodramen. De overige vensters in de kerk hebben non-figuratieve ornamentramen, waarvan de maker onbekend is. De huidige drie figuratieve ramen in de koorsluiting uit 1961 zijn gemaakt naar een ontwerp van Pater Lando van den Berg O.F.M. (Wamel, 1913-Amsterdam, 1969).

In elk raam, bestaande uit twee lancetramen gescheiden door een middenstijl met in de vensterkop een tracering, zijn taferelen uit de Bijbel afgebeeld. De langgerekte, gestileerde figuren worden weergegeven tegen een achtergrond van blauw glas in diverse schakeringen. De ramen uit 1961 vervingen drie gebrandschilderde ramen uit 1937 van de Nijmeegse glazenier Joan Colette (1889-1958), die door oorlogsgeweld tijdens WO II verloren gingen (Joan Colette was leerling en vriend van Jan Toorop, en in de jaren 1922-1927 verbonden was aan de Kunstwerkplaats van Pierre Cuypers in Roermond.)

19. Watersnoodmonument Dreumel

Waaldijk nabij pand nr. 7

10 en 11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Aan de Waaldijk staat een eenvoudig gedenkteken ter herinnering aan de Watersnood van 1855, waarbij een dijkdoorbraak plaatsvond en de overstroming talrijke slachtoffers eiste. Het is feitelijk opgericht ter gedachtenis aan het 15-jarig regeringsjubileum van koning Willem III, uit dankbaarheid voor 's konings belangstelling. Het monument bestaat uit een op een bakstenen voetstuk geplaatste gedenknaald met ijzeren kroon. Tegen de gecementeerde sokkel van de naald is een hardstenen gedenkplaat aangebracht in de vorm van een in twee voluten uitlopende zerk, formaat 102 x 70 x 4,5 cm, met een primitieve reliëfabbeelding van een overstroming en daaronder de tekst: 'HULDE / AAN KONING WILLEM III / OP 12 MEI 1864 / EN TER HERINNERING / AAN DEN WATERSNOOD / VAN 1855'.

Het monumentje is in 1893 vernieuwd onder leiding van de bouwkundige de heer Schmidt. In 1984 werd het monumentje gerestaureerd. Iets dat momenteel weer dringend noodzakelijk is.

De ramp van 1855

De winter van 1854 – 1855 was streng. Na maanden van vorst, trad eind februari de dooi in. Dit ging gepaard met veel neerslag stroomopwaarts. Dat veroorzaakte een zeer hoge watergolf die vanuit Duitsland naar Nederland kwam. Op 4 maart 1855 was het zover: Het ijs op de Waal werd door het klimmende water losgescheurd en raakte in beweging.

In eerste instantie dreef het ijs goed door, maar om tien uur 's avonds ontstond een ijssdam iets stroomafwaarts van Dreumel. Opstuwung van het rivierwater was het gevolg. Op de Waaldijk stonden toen

nog woningen, daar gebouwd vanwege de veilige hoogte. De geblokkeerde ijsmassa's werden tegen deze huizen gedrukt die daardoor beschadigd raakten of geheel instortten.

Het water bleef verder stijgen. Over een lengte van 400 meter liep het water een meter over de dijk. Het gebulder van het vallende water en ijs was tot ver te horen. Gelukkig bleef een echte dijkdoorbraak nog uit. Dat heeft waarschijnlijk het leven van vele mensen en dieren gered. Veel bewoners hadden inmiddels met hun vee, huisraad en wagens naar de dijk kunnen vluchten. Op de dijk bij Dreumel verbleven zo'n duizend mensen en nog veel meer dieren in de bittere kou.

De volgende morgen brak de dijk tussen Heerewaarden en Dreumel. Alle huizen die hier stonden werden met de stroom meegenomen. Weer een dag later ontstond er een tweede breuk iets verder noordwaarts. Mensen die te laat naar de dijk waren gevlucht, zaten op de daken van boerderijen of steenfabrieken. Dat was gevaarlijk, omdat gebouwen werden weggespoeld door het water of weggedrukt door het opdringende ijs. Een boerderij, met vijf bewoners op het dak, stortte in onder de druk van het ijs. Niet alleen de bewoners, ook de buurman om die hen probeerde te redden, kwamen om het leven.

Uiteindelijk overstroomde vanuit deze gaten een groot deel van het Land van Maas en Waal. Op 8 maart bracht koning Willem III een bezoek aan Dreumel. Hij beloofde hulp en bijstand. Net als het bezoek van Lodewijk Napoleon, vijftig jaar eerder, maakte hem dat populair bij de bewoners van het rivierengebied. 'Dank God die aan Nederland zulk een Koning gegeven heeft', zegt de schrijver van het boekje over de overstroming. Nog altijd herinnert dit gedenkteken op de Waaldijk bij Dreumel aan het koninklijke bezoek.---

20. Alphen aan de Maas, R.K. Lambertuskerk

Kerkstraat 5, 6626 AJ Alphen aan de Maas

11 september van 13.00 uur tot 17.00 uur

Bouwhistorisch gezien is dit de meest interessante kerk van Maas en Waal. Helaas is door vele verbouwingen in de loop van de eeuwen van het oorspronkelijke gebouw nauwelijks iets te herkennen. Aan de buitenkant vallen de hoge daken op en de lage zijgevels. De zijgevel aan de noordzijde met zijn fraaie entreeportaal is nog grotendeels authentiek. Alleen de ramen zijn in 1932 aangebracht. De zuidgevel is pas in 1932 geheel nieuw opgetrokken. Aan de westzijde zien we de fraaie tufstenen toren. Het onderste deel van de toren is gemaakt van tufsteen uit het Eifelgebied in Duitsland en behoort tot het oudste deel van de kerk. Naderhand is de toren met baksteen verhoogd.

Binnengekomen zie we een drie-beukige pseudo-basiliek. Een pseudo-basiliek wil zeggen dat het daglicht niet binnenkomt via een verhoogd middenschip maar door de lage ramen in de zijbeuken waardoor in het middenschip een schemerige sfeer ontstaat. Staand in het middenschip zien we links de smalle authentieke noordbeuk met een kwartrond tongewelf. Het middenschip is gedekt met een houten gewelf met daaronder een stelsel van trek balken en korbelen. In de middeleeuwen bezat het vermoedelijk stenen gewelven. De rechter zijbeuk is pas ontstaan bij de ingrijpende verbouwing in 1932. Voorheen bezat de kerk geen zuidzijbeuk. Toen is de zuidgevel verwijderd en vervangen door vijf kolommen, identiek aan de kolommen aan de noordzijde. Opvallend is dat de

zuidbeuk hoger is dan de noordbeuk. De zuider- en de noorder-uitbouwen ter weerszijden van het koor (dwarstransept) zijn ontstaan bij de verbouwing van 1932. Duidelijk te zien aan de gebruikte baksteen en het terugliggend voegwerk. Alleen de koorsluiting dateert nog uit plm. 1500. Bij de vergroting van de kerk in 1932 zijn alle muren in schoon metselwerk uitgevoerd. Een vorm die past in de Amsterdamse Schoolperiode van die tijd waarbij het materiaal duidelijk zichtbaar moest blijven.

Bij die vergroting van de kerk door de architect Hendrik Willem Valk (1886-1973), leerling van Jos Cuypers, bleven van de middeleeuwse dorpskerk alleen de middenbeuk, de noordelijke zijbeuk en de toren bewaard. In de westgevel van het middenschip zijn boven het orgel nog de aanzetten (moeten) te zien van het oorspronkelijk lager gelegen dak.

Zeer bijzonder in deze kerk zijn de aangetroffen restanten van een vroeg-

Romaans schip onder de huidige middenbeuk. Vermoedelijk gebouwd omstreeks het midden van de elfde eeuw. Archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat hier reeds in de vroeg-romaanse periode een tufstenen kerk heeft gestaan. Van deze kerk resteren van de opgaande muren slechts een deel tot plm. één meter hoog. Te zien zijn zware, ruw gehakte tufstenen brokken. In deze gevels zijn nog de aanzetten van de oorspronkelijke smalle vensters zichtbaar. Het koor van dat kerkje was half rond; typerend voor de Romaanse periode. Of die vroeg romaanse kerk oorspronkelijk helemaal is voltooid of dat op de aanzetten naderhand een (latere) romaanse kerk is gebouwd is moeilijk vast te stellen. (Deze fundering van de ondergrondse kerk is tijdens de openmonumentendag te bezichtigen!!)

De kerk bezit een fraai neo-barokaltaar uit 1855 met houten zuilen die geschilderd zijn in imitatiemarmar en beelden. Hoog in het midden de verrezen Christus in een stralenkrans, omringd door putti, met daarboven de duif die God de vader symboliseert. Voorts een neo-rococo preekstoel uit 1843, twee houten beelden van Willibrordus en Lambertus (de naamgever van de kerk) uit de negentiende eeuw. Ze zijn waarschijnlijk spoedig na 1837 aangeschaft; het jaar waarin de parochie de relieken van de heilige Lambertus ontving. Het eenklaviers orgel is in 1894 gemaakt door de Gebr. Gradussen. Opvallend zijn de vier geschilderde frontpijpen ter weerszijden. In een nis in de noordgevel staan drie stenen met vijf kruisjes die verwijzen naar de vijf wonden van Christus.

21. Alphen aan de Maas, korenmolen

Molendijk 15, 6626 KA Alphen aan de Maas

10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

De standerdmolen is het oudste windmolentype in West-Europa. De eerste standerdmolens verschenen omstreeks 1180. Na 1300 raakten ze algemeen verbreid in Nederland. De molenkast wordt gedragen door de standaard of standaard en kan in zijn geheel op de wind worden gedraaid. De standerdmolen Tot Voordeel en Genoegen heeft als unicum drie maalstoelen. Het meel kan tussen drie paar stenen worden fijngemalen.

De standerdmolen is in 1798 gebouwd door P. van Dam voor een bedrag van 6700 gulden. De letters HS bij het jaartal op de baard van de molen verwijzen

waarschijnlijk naar Sengers, bekende molenbouwers in deze buurt. Binnen in de molen geven inscripties in het hout de naam van de eerste molenaars: Derk van Dan.

De korenmolen Tot Voordeel en Genoegen in Alphen aan de Maas kwam in 1963 in het nieuws, omdat hij in zijn geheel 25 meter werd verplaatst. Dit was nodig omdat het verkeer op de dijk was toegenomen. Bij het draaien van de wieken kwam daarbij de veiligheid in

gevaar. De molen is na de verplaatsing gerestaureerd en daarna nog eens in 1980.

De familie Van Dreumel is drie generaties lang (1868-1978) in het bezit geweest van deze molen. In 1977 heeft de gemeente de molen aangekocht. Momenteel zijn de vrijwillige molenaar Petro van Doorne en de molenaars in opleiding Marcel Broeders en Eduard Venema actief op de molen in Alphen.

22. Maasbommel, T-Boerderij

Berghuizen 40, 6627 KB Maasbommel

10 en 11 september van 13.00 uur tot 17.00 uur

De binnendijks, aan Berghuizen / hoek Bergsestraat gelegen boerderij, genaamd 'BROUWERSHOF', werd gebouwd in 1870. Boven de kelderdeur in de rechterzijgevel van het voorhuis is een gedenksteentje ingemetseld met de tekst: 'I.V.KW / 20-04-1870' (= Ivo van Koolwijk).

Voorheen, tot 1927 heeft het pand een bestemming als brouwerij gehad. Daarna kreeg het een agrarische bestemming. Nu is de T-boerderij als woonhuis in gebruik en het stalgedeelte is verbouwd tot ruimte voor kleinschalige evenementen en tentoonstellingen.

Tegen de rechterzijgevel van het stalgedeelte staan twee bakstenen veeschuren. De muren van deze twee stallen zijn na een stormschade in november 1983 aan de voorzijde opnieuw opgemetseld. Opvallend aan een van de beide schuren is de duiventil vlak onder de top met uitgebraagde steentjes voor de duiven om op te landen.

Deze boerderij is gebouwd op een rechthoekige plattegrond en is met het dwarsgeplaatste voorhuis tegen de dijk gelegen. Vandaar de benaming T-boerderij. Het voorhuis bestaat uit een geheel onderkelderd onderhuis met licht getoogde gewelven, een hoofdverdieping gelegen op rijbaanhoogte en een zolderverdieping, gedekt met grijze Tuile du Nord pannen. Het zadeldak is afgewolfd (afgeschuind) met schoorstenen op de nokeinden en loopt evenwijdig aan de dijk.

De voormalige stal (de Deel) telt twee bouwlagen met een zolder onder een met grijze oudhollandse pannen gedekt zadeldak. De gevels zijn opgetrokken in baksteen. Het metselwerk is uitgevoerd in kruisverband. Langs de voor- en zijgevels loopt een gepleisterde plint.

De Deel was oorspronkelijk in dienst als brouwerij. De lange rij raampjes vlak onder de goot in de zijgevel en in de achtergevel herinneren aan deze functie. De eigenaren renoveren het interieur van de woning en zijn bezig het pand verder te verduurzamen. Het huis beschikt al over 16 zonnepanelen en een zonneboiler voor

heet tapwater. Er ligt een plan om het huis te voorzien van twee warmtepompen om zo, zonder aardgas het hele pand te kunnen verwarmen.

Biodiversiteit bevorderen doen de bewoners op verschillende manieren. Op het erf is o.a. een hoogstam boomgaard, een bloementuin en moestuin aangelegd. Ook is er een kas geplaatst. Stichting Landschapsbeheer Gelderland heeft daarvoor samen met de bewoners een plan opgesteld.

De Deel en een van de kelders zijn tijdens de open monumentendagen te bezichtigen.

23. Maasbommel, R.K. H. Lambertus kerk

Raadhuisdijk 44, 6627 AD, Maasbommel

11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

De oudste schriftelijke vermelding van de kerk in Maasbommel komt uit de tweede helft van de dertiende eeuw. In 1609 ging de kerk over in handen van een kleine groep protestanten en verscheen de eerste predikant in Maasbommel. Toen de Franciscanen zich in 1645 aan de overzijde van de Maas in Megen vestigden, namen de katholieken hun toevlucht tot dit klooster. De middeleeuwse kerk werd teruggegeven in 1799, maar is echter in 1812 wegens bouwvalligheid gesloopt en er zijn geen zichtbare resten bewaard gebleven.

Nieuwe kerk

In 1868 begon men met de voorbereiding voor de bouw van een nieuwe kerk aan de Raadhuisdijk. Het gebouw werd ontworpen door de destijds in Dreumel woonachtige architect/aannemer

Cornelis van Dijk (1833-1910). Deze kerk, toegewijd aan Sint Lambertus, is een in 1869 gebouwde, neogotische basiliek met toren. Opgetrokken in baksteen. Bakstenen kruisribgewelf uitgevoerd in schoon metselwerk.

Grootscheepse renovatie vond plaats in 1983-1984. De Lambertuskerk was het eerste ontwerp van Van Dijk als zelfstandig architect. Hij heeft de kerk ook in eigen beheer gebouwd, waarschijnlijk samen met zijn broers Willem en Servaas. De kerk toont sterke verwantschap met de kerk in het naburige Batenburg uit 1874 van dezelfde architect.

Gebrandschilderde ramen

Rond het priesterkoor zeven paar opvallend hoge gebrandschilderde lancetramen uit 1919 met in de zespas van de tracerings eenvoudig uitgevoerde

christelijke symbolen. In elk lancetraam is een bijbels figuur of heilige afgebeeld in een architecturale omlijsting in gotische stijl met naamsvermelding. De drie centrale ramen hebben aan de onderzijde nog een extra raamdeel waarin decoratieve zuilen omslingerd met spreukbanden.

Bron: Meertens Instituut,
www.meertens.knaw.nl/bedevaart

Devotiekapel

In de devotiekapel twee gebrandschilderde ramen uit 1898 waarop in drie panelen de verschijning van Maria aan twee herderskinderen in La Salette (Franse Alpen) wordt uitgebeeld. De maker van de ramen is onbekend.

Maasbommel is de enige plaats in Nederland waar O.L. Vrouw van La Salette wordt vereerd. In 1846 zou Maria aan twee herderskinderen Melanie Calvat (14j) en Maximin Giroux (12j) zijn verschenen. Pastoor van Tilborg plaatste in 1892 na een bezoek aan de basiliek van La Salette een houten beeldengroep van Maria en de twee kinderen in de Lambertuskerk. De beelden zijn een getrouwe reproductie van de bronzen originelen die de pastoor in de basiliek gezien had. Sinds 1892 wordt O.L. Vrouw van La Salette in Maasbommel vereerd en kan Maasbommel als een (bescheiden) bedevaartplaats beschouwd worden

24. Maasbommel, korenmolen

Bovendijk 6, 6627 KT Maasbommel

10 en 11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

De Ronde Molen in Maasbommel is een ronde stenen stellingmolen die in of voor 1740 werd gebouwd als grondzeiler. De molen werd in de jaren twintig van de twintigste eeuw ontdaan van zijn wieken omdat deze het verkeer op de dijk hinderden. In de romp werd het maalbedrijf tot ongeveer 1967 met behulp van een dieselmotor voortgezet. In 2010 is door molenmakersbedrijf

Coppes begonnen met het maalvaardig restaureren van de scheefgezakte molen, echter nu als stellingmolen. De molen stond 19 cm scheef en is recht gezet. Verder is de molen verhoogd met een recht opgaand bovengedeelte van ongeveer 470 cm. waardoor het silhouet van de molen nogal afwijkend is. De onderste rij steigergaten geven de oorspronkelijk hoogte van de molen aan.

In 2011 werd de restauratie voltooid. De molen heeft een maalkoppel met kunststenen.

De molen maalt op vrijwillige basis graan. De herbouw van de molen is gesubsidieerd door de gemeente West Maas en Waal, de provincie Gelderland, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Europese Gemeenschap. De molen was als grondzeiler uniek doordat hij naast drie koppel maalstenen ook een volledig pelwerk met twee stenen had. Alle stenen waren op of onder de eerste zolder gelegen. Deze situatie is ook na de herbouw en de verhoging nog steeds herkenbaar. Het gevlucht bestaat uit de door de firma Vaags in 2010 gemaakte, 23,60 meter lange, gelaste roeden. De binnenroede heeft nummer 229 en de buitenroede nummer 228.

Het oorspronkelijk gevlucht bestond uit 22,70 cm lange potroeden.

De kap van de molen kruist op een Engels kruis met behulp van een kruilier.

25. Altforst, R.K. Sint Donatus kerk

Kerkstraat 8, 6628 AC Altforst

11 september van 13.00 uur tot 17.00 uur

Deze kerk, gewijd aan Donatus, de beschermheilige tegen onweer en brand werd in 1890 gebouwd ter vervanging van een schuurkerk uit 1833. Architect Johannes Kayser ontwierp een zogenaamde zaalkerk, een éénbeukige ruimte met een rechthoekige plattegrond (dus een langwerpige kerk met één schip) in neoromaanse stijl. De westtoren heeft vier geledingen en een achtkantige spits.

Binnen wordt de kerk overdekt door een houten tongewelf. Het interieur verkeert nog grotendeels in oorspronkelijke staat. De muren zijn rijk gepolychromeerd met figuratieve en ornamentale afbeeldingen.

In de kerk staan prachtige beelden van debekende beeldsnijder Petrus Verhoeven (1729-1816) uit Uden.

26. Altforst, voormalige R.K. pastorie

Kerkstraat 10, 6628 AC Altforst

11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

In het boogveld boven de ingang staat, ter herinnering aan de inwijding van de kerk de tekst 'STO / DONATO SACRUM / 1891' (opgericht/gewijd aan de heilige Donatus / 1891).

Volgens het plan van Kayser was de sacristie aan de zuidzijde geprojecteerd en aan de noordzijde een kleine 'wachtkamer voor de koorknepen' met een portaal. Deze ruimte werd enige decennia geleden vergroot.

Gebbrandschilderde ramen

In de absis (het eindgedeelte) van het priesterkoor bevinden zich drie rondboogramen met kleurrijke taferelen uit het leven van Jezus. De ramen zijn moeilijk te zien, ze staan als het ware verborgen achter het altaar. De maker en het jaar van plaatsen zijn onbekend.

Toen de middeleeuwse R.K. parochiekerk kort na 1609 aan de katholieken was ontnomen door de hervormden, namen de katholieken hun toevlucht tot het Franciscanerklooster te Megen. In 1796 werd in Altforst door pastoor J.H. van Horenbeek een schuurkerk gebouwd. Deze schuurkerk heeft op de plek gestaan van de huidige pastorie.

In 1833-1835 werd de schuurkerk vervangen door een Waterstaatskerk; deze stond ten noorden van de pastorie. Voor de bouw van de Waterstaatskerk en de pastorie heeft Koning Willem I in 1832 5.000 gulden subsidie verleend. In 1890-1891 werd de Waterstaatskerk vervangen door de huidige H. Donatuskerk.

Wellicht is omstreeks 1835 ook de pastorie vernieuwd of aangepast. Naderhand in 1876 is volgens het bisdom de huidige pastorie gebouwd.

Het gebouw kent twee ruime verdiepingen en bezit een nagenoeg vierkante plattegrond.

De voorgevel is symmetrisch van opzet. De risalerende (iets vooruitstekende) middenpartij wordt bekroond met een trapgeveltje. De voordeur lijkt een dubbele deur maar is dat niet. Boven de voordeur is een glas in loodraam aangebracht met in een medaillon Christus als de goede herder die zich ontfermt over een afgedwaald schaap met dwars daaroverheen een kruis. Aan de bovenzijde van de gevel is een bakstenen tandlijst aangebracht die de beide zijkanten tegen de risaliet aanloopt. De ramen hadden vermoedelijk

oorspronkelijk zespasvensters. In 1939 bouwde men in de bestaande aanbouw een nieuwe keuken en aan de achterkant een nieuwe serre.

Uiteraard is de begane grondverdieping de meest fraaie. Alle deuren hebben briefpanelen. De hal toont een enigszins Jugendstil uiterlijk met decoraties boven de deuren en langs het plafond. Het voorhuis is volledig onderkelderd.

Wellicht betreffen het kelders van een oudere voorganger.

Aan de zijkant van de pastorie ligt een grafsteen uit 1636 met als opschrift:

HIER LEIT BEGRAVEN JAN ALBAERTS
SPAENDERBROECK STERFT DEN 27
SEPTEMBER AO 1636

Hoe deze steen hier verzeild is geraakt is onbekend.

27. Appeltern, R.K. Sint Servatius kerk

Maasdijk 26, 6629 KC Appeltern

11 september van 13.00 uur tot 17.00 uur

Omdat de in 1826 gebouwde kerk niet meer voldeed aan de eisen van de tijd besloot Pastoor Lambermont rond 1900 dat er een nieuwe Servatiuskerk moest komen. Architect Caspar Franssen (1869-1932) uit Roermond, een leerling van P.J.H. Cuypers, maakte het ontwerp en in juni 1907 werd de nieuwe kerk in gebruik genomen. In 1914 werd het interieur gedeeltelijk beschilderd.

De kerk is in 2006-2007 gerestaureerd en bij het honderdjarig bestaan van de kerk opnieuw in gebruik genomen met een speciale misviering op zondag 10 juni 2007, geleid door bisschop Hurkmans.

In de zeven spitsboogvensters van het priesterkoor bevinden zich zeven gebrandschilderde glas-in-loodramen met taferelen die de toediening van de zeven sacramenten uitbeelden. Zij zijn in 1907 vervaardigd door atelier Frans Nicolas en Zonen uit Roermond.

1. Doopsel
2. Vormsel
3. Biecht
4. Eucharistie
5. Priesterschap
6. Oliesel
7. Huwelijk

28. Appeltern, Twee bijgebouwen op de Heerlijkheid Appeltern

Maasdijk 4, 6629 KB Appeltern

10 en 11 september van 11.00 uur tot 17.00 uur

Expositie Het lage land schilderijen van Mieke van Zanten

De heerlijkheid Appeltern is een historisch landgoed met een landhuis met bijgebouwen. Het landgoed is opengesteld voor wandelaars. In een oude vijver staat een borstbeeld van Joan Derk van der Capellen tot den Pol (1741-1784). In mei 2014 is dit borstbeeld van deze beroemde bewoner onthuld.

Deze Heerlijkheid, waarvan de belening van huis en hofstad met toebehoren bekend is vanaf het jaar 1379, was aan het einde van de veertiende eeuw en het grootste gedeelte van de vijftiende eeuw in handen van het geslacht Van Appeltern. Daarna kwam de familie van Gent, gevolgd door de koopliedenfamilie Sweerts de Landas.

Door erfenis werd Frederik Jacob Derk van der Capellen in 1733 heer van Appeltern. In 1780 bewoonde zijn zoon, de vermaarde patriot Joan Derk van der Capellen tot den Poll het huis en schreef hier in 1781 zijn opzienbarende pamflet: 'Aan het volk van Nederland'. Daarmee stond hij aan de wieg van de Nederlandse democratie. Zijn gedachtegoed werd later door Thorbecke uitgewerkt in de Nederlandse grondwet. Er is veel over Van der Capellen gepubliceerd en ook Hella Haasse schreef een boek over hem: Het geheim van Appeltern (1987).

Van het Huis te Appeltern, dat in 1874 grotendeels is gesloopt, staat nog een klein restant. Namelijk de

achttiende-eeuwse aanbouw die tegen het voormalige zeventiende-eeuwse hoofdgebouw stond op een omgracht kasteelterrein (Maasdijk nr. 6). Op het oostelijk gelegen voorterrein buiten de gracht, staan twee bouwhuizen (Maasdijk nr. 4). Zij dateren van rond 1800.

Het links gelegen bouwhuis is onlangs gerestaureerd en in gebruik als atelier en expositieruimte. In het rechter bouwhuis, dat als woonhuis en atelier van beeldend kunstenaar Conny Denis is ingericht, woont de familie van Loon-Denis. Van de voormalige structuur van het landgoed zijn de gracht, enkele oude bomenlanen, vier historische visvijvers en twee statige toegangspoorten nog goed herkenbaar bewaard gebleven.

29. Appeltern, Stoomgemaal De Tuut

De Tuut 1, 6629 AA Appeltern

10 en 11 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

In tegenstelling tot alle andere objecten moet bij de Tuut entree worden betaald. Dit vanwege de stoomdagen.

Het stoomgemaal De Tuut heeft in het Open Monumentenweekend een stoomweekend gepland. Daardoor kan dit jaar geen gratis toegang zijn vanwege de extreem hoge stookkosten. Zij stoken tijdens de stoomweekenden steenkool om in lijn te blijven met het toenmalige gebruik. De prijs van steenkool is enorm gestegen (drie keer zo duur geworden in een paar maanden tijd).

Stoomgemaal de Tuut in Appeltern is gebouwd tussen 1917 en 1919. Decennialang was het één van de acht stoomgemalen in het Land van Maas en Waal. Samen zorgden deze gemalen voor de afwatering in het gebied, waardoor de inwoners, na vele eeuwen, eindelijk droge voeten hielden.

Het ontwerp is van het ingenieursbureau "Van Hasselt en De Koning" uit Nijmegen. Het is het oudste ingenieursbureau in

Nederland en het bestaat nog steeds. Alleen de naam is iets veranderd, want tegenwoordig staat het bureau bekend als Royal Haskoning.

De bouw van het stoomgemaal is uitgevoerd door aannemer G. van Heck uit Alphen. In juli 1917 ging de eerste heipaal de grond in. Dag voor dag werden de vorderingen door de opzichter opgetekend, en dat verslag is al die jaren bewaard gebleven en dus nog steeds in te zien. Wat de bouw overigens erg gecompliceerd maakte, was dat het stoomgemaal tijdens de Eerste Wereldoorlog gebouwd werd. Dat betekende dat alles gerantsoeneerd was, dus ook alle bouwmaterialen.

Stoomgemaal De Tuut heeft de welvaart in dit deel van het Land van Maas en Waal doen groeien. Zo kon onder andere de landbouw in het gebied een ontzettende sprong voorwaarts maken, zonder al dat hinderlijke water. Het gemaal draaide echter niet continu, maar alleen als de hoge waterstand in Maas en Waal de landbouw hinderde. Uit zuinigheidsoverwegingen gebeurde dat zo weinig mogelijk. Pas 'als de boeren voor het krooshek lagen', werd het gemaal opgestart. Een gemaal laten draaien was immers een dure bezigheid; je had er de hele dag mankracht voor nodig, maar ook zo'n twaalf- tot vijftienduizend kilo kolen. Niet voor een maand, of zelfs een week. Nee, voor één enkele dag.

Nu is het nog het enig overgebleven stoomgemaal in het land van Maas en

Waal. Het gemaal werd aangedreven door stoommachines.

In 1967 kwam er aan de functie van De Tuut een einde door de komst van het - in 2004 geëlektrificeerde - dieselgemaal Bloemers. Dat nu drie elektrische pompen heeft en het water via een persleiding onder de dijk door pompt. Dit gemaal heeft een capaciteit van 960 m3 per minuut.

In 1984 werd het vervallen gemaal gekocht van het polderdistrict door de stichting Baet en Borgh, die het gemaal voor het nageslacht wilde behouden. Vrijwilligers begonnen aan een enorme restauratieklus die maar liefst 30 jaar in beslag zou nemen.

In 2001 werd De Tuut formeel museumstoomgemaal. Stoommachine 1 werd weer in beweging gezet, maar de totale restauratie werd pas in 2015 afgerond.

30. Appeltern, woonhuis

Walstraat 23, 6629 AD Appeltern

10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Het betreft hier een zogenaamde langhuisboerderij. Het bakstenen pand, met een gepleisterde voorgevel, heeft een rechthoekige plattegrond. Het heeft één bouwlaag met een zolderverdieping onder een rieten afgewolfd zadeldak. Aan de onderzijde liggen tien rijen rode Mulden pannen. De nok staat haaks op de straat. De voorgevel is asymmetrisch met een bijzonder blokmotief in de pleisterlaag. Rechts van de voordeur twee zesruits schuiframen en links een vierkant opkamervenster. Op de verdieping een klein zolderraam. Links in de zijgevel een kelderraam met diefijzers. De achtergevel heeft een indeling die overeenkomt met het achterhuis van het middenlangshuistype; een centrale dubbele baanderdeur met daarboven een hoiluik. Het originele luik is in geopende toestand vastgezet terwijl de opening met vast glas is dichtgezet.

Op de begane grond worden de baanderdeuren geflankeerd door twee eveneens met vast glas dichtgezette staldeuren en een klein zijlicht aan

de rechterkant. Achter een van de baanderdeuren is een keramisch gevelsteentje te zien met het opschrift: P. VAN GEENEN, WAL RAT INEE

Het pand bezit een opkamer en kelder met houten zoldering. Het interieur is gemoderniseerd.

Het bedrijfsdeel en het woongedeelte worden gescheiden door een brandmuur. In de stal staat nog één ankerbalkgebint. Het materiaal dat voor dit gebint is gebruikt is voorheen voor een andere constructie gebruikt. In een van de korbelen is nog een gehakt telmerk te zien: III.

Verklarende woordenlijst

Absis

De halfronde uitbouw waarmee het koor aan de oostzijde werd afgesloten. Onder de boog, waarmee de absis zich opent naar de kerk stond vanouds het altaar.

Afgewolfd

Als een uiteinde van de nok van een zadeldak is afgeschuind, dan wordt dit afgewolfd genoemd.

Baanderdeuren

Dit zijn de grote, hoge, dubbele deuren die toegang verschaffen tot de bedrijfsruimte van een boerderij. Boerderijen hadden deze grote deuren om een paard en hoog beladen wagen naar binnen te kunnen rijden om de oogst te lossen op de deel.

Basiliek

Een kerk die in de lengte is verdeeld in drie of vijf schepen naast elkaar, gescheiden door zuilen. Het middenschip is breder dan de zijschepen en zo veel hoger dat het eigen vensters heeft boven de scheibogen.

Bidstoel

Een bidstoel of kerkstoel is een speciaal gemaakte stoel waarop gelovigen tijdens de H. Mis kunnen knielen. Deze stoelen zijn dan ook aan een zijde langer. De gelovigen knielen voornamelijk tijdens het Lof, een Aanbedding en de Consecratie. Later kwamen er knielstoelen met een knieltrede en een uitklapbaar zitgedeelte.

Crypt

Crypte of krocht. Overwelfde ruimte onder het koor waarin relieken van heiligen worden bewaard, vanuit de kerk toegankelijk langs een of meer trappen.

Geleding

Boven elkaar liggende bouwdelen, die door inspringing of uitvoering van elkaar verschillen. Vooral bij torens is de opbouw uit verschillende geledingen dikwijls zeer herkenbaar.

Hoogaltaar

Het belangrijkste altaar dat centraal in het koor staat.

Koorsluiting

De ronde, rechte of veelhoekige buitenmuur van het koor, oorspronkelijk aan de oostzijde.

Korbeel (kromme) schoor tussen een verticaal of schuinstaand en een horizontaal onderdeel van een houtconstructie. Soms zijn ze meer decoratief dan functioneel.

Kruisbasiliek

Een basiliek is een meerschepige kerk waarvan het middenschip zo ver boven de zijschepen uitsteekt dat in het bovenstuk vensters zijn aangebracht. Het middenschip vormt een kruis met het noorder- en zuiderdwarschip en het koor.

Kruisribgewelf

Een gewelf, bestaande uit graten of ribben die de dragers van een gewelf zijn en waartussen de gewelfvelden worden geslagen. Allereerst worden de ribben gemetseld op formelen (gebogen houten steunconstructie). Daarna worden de gewelfvelden gemetseld. De ribben brengen het gewicht van het gewelf over op de vier hoekpunten.

Lancetramen

Lancetvenster. Een lang smal venster, eindigend in een rond- of spitsboog.

Lichtbeuk

Het middenschip van een meerschepige kerk, dat eigen vensters heeft.

Lodewijk XV

Bouwstijl uit de periode 1740-1775, ook wel rococo genaamd. Het is voornamelijk een interieurstijl waarin stucwerkplafonds, betimmeringen en wandbekleding een geheel vormen. Kenmerkend zijn de licht ornamenten en de elegante speelse decoratie. Er is een voorliefde voor asymmetrie, zwierige vormgeving en lichte (pastel)kleuren.

Middenbeuk

Het gedeelte van een meerschepige kerk, gelegen tussen twee rijen pilaren, die scheiding vormen tussen middenschip en zijschip.

Monstrans

Een vaak van edelsmeedwerk vervaardigde houder, waarin de geconsacreerde hostie ter verering zichtbaar is. In een relikmonstrans wordt op soortgelijke wijze een relikwie (overblijfsel van een heilige) getoond.

Putti

Motieven die mollige, soms gevleugelde en naakte figuren van kleine jongens weergeven, afgeleid van Grieks-Romeinse afbeeldingen van Eros. Gebruikelijk in kunst van de Renaissance tot en met de 18e eeuw.

Reliek

Door gelovigen vereerd overblijfsel van een heilige of van een voorwerp dat met Christus of met een heilige in aanraking is geweest.

Rococo

Zie Lodewijk XV-stijl.

Sacristie Een vertrek in de nabijheid van het koor, dat dient als bewaarplaats van liturgische voorwerpen en als kleedruimte voor de dienstdoende geestelijken.

Schijntriforium

Een triforium of venstergang is een in de dikte van de muur uitgespaarde 'galerij' ter hoogte van de vensterzone. De vensters van de kerk komen uit op deze galerij, die op haar beurt door getoogde openingen in verbinding staan met de kerkruimte. Vanuit Noord-Frankrijk in ons land ingevoerd. In gereduceerde (vereenvoudigde vorm toegepast in de romano-gothiek. Een schijntriforium toont wel kolommetjes maar daarachter zit geen galerij.

Tongewelf

Een gewelf, dat slechts in de langsrichting van de door het gewelf overdekte ruimte is gebogen, de vorm doet denken aan een halve cylinder.

Tracering

De onderverdeling van een raam of muuropening, door middel van stijlen van gemetselde profielstenen of van natuursteen.

Trek balk

Een trek balk is, zoals de naam al aangeeft, een balk die trekkrachten van de kap opneemt. Zo kan een trek balk bijvoorbeeld functioneren aan de voet van een kapconstructie, om de zijdelingse krachten op te nemen.

Triomfkruis

Monumentaal kruis, dat op de grens van schip en koor hangt, of op een balk of oxaal (scheidswand tussen schip en koor) staat.

Vensterkop

Het bovenste deel van een venster waar de stijlen bijeen komen door middel van een tracering.

Viering

De ruimte in een kruisvormig kerkgebouw, waar schip, koor, noorder- en zuiderdwarschip elkaar ontmoeten.

Zijbeuk

In een meerschepige kerk, zijn het de ruimten die evenwijdig lopen met het middenschip, maar hiervan afgescheiden worden door een arcade.

Raadpleeg voor de meest actuele informatie van Druten en West Maas en Waal:
www.museumtweestromenland.nl
www.oudetorenpuiflijk.nl
www.openmonumentendag.nl

Net als het streekmuseum kent Willems Boven-Leeuwen een rijke historie.

Hierbij gaan vakmanschap, trouwe dienstverbanden en moderne bedrijfsvoering hand-in-hand.

Met veel plezier kijken wij terug naar ons verleden en met enthousiasme kijken wij vooruit naar de toekomst. En, deze toekomst ziet er erg goed uit. Daarom nodigen wij je uit om kennis met ons te komen maken en wie weet gaan we samen, als collega's, de toekomst tegemoet.

Ben je enthousiast en geïnteresseerd in ons vakgebied, dan komen wij graag met je in contact. Ben je al een vakman, dan is dat heel erg fijn, maar sta je nog aan het begin van je carrière of overweeg je een carrière switch, ook dan ben je meer dan welkom.